# PARISUL EVULUI MEDIU

## - AL TREILEA RĂSĂRIT -

Spiritualitățile stau adesea sub legi a căror îndrituire ne scapă. Le putem surprinde doar, cu un ochi mirat, în aventura istoriei. Neputîndu-le explica pînă la capăt, sîntem siliți să ne mulțumim cu simpla lor constatare. Dar nici aceasta nu este puțin lucru, căci ne putem alege cu un plus de luciditate în fața destinului cîte unei culturi.

O astfel de tainică lege pare să fie și aceea a mutației periodice a Centrului în cultura europeană.

Pînă la greci Europa aproape că n-a contat ca spațiu cultural. Spiritul omenesc și-a început aventura în vechiul Orient, cu cel puțin două mii de ani înainte de Homer. Europa (nu ca realitate geografică, firește, ci ca entitate spirituală) pare să se fi născut odată cu "miracolul" grec. Vreme de mai bine de o jumătate de mileniu - de la Homer pînă la Aristot - centrul culturii europene s-a menținut în spațiul răsăritean al Eladei.

Apoi s-a ivit, în spațiul apusean, Roma imperială. Grecii au continuat să joace un rol cultural însemnat, dar centrul culturii europene s-a deplasat treptat spre cele șapte coline ale Cetății Eterne. Prin Roma Cezarilor intră în cultură Apusul, cu orgoliile lui epigonice. Acolo a găsit creștinismul reședința temporară a spiritului european și de acolo și-a început el trimfătorul marș transmediteranian.

> **Prin Roma Cezarilor intră în cultură Apusul, cu orgoliile lui epigonice.**

Dar după cîteva veacuri Roma și întregul Apus intră în "noaptea barbară". Constantin, simțind din vreme primejdia, s-a tras din nou către Răsărit. Constantinopolul, construit pe locul vechiului Byzantion, avea să devină, pentru vreo mie de ani, centrul necontestat al culturii europene. El va fi "Parisul Evului Mediu", orașul-lumină al întregii creștinătăți. Spre el se vor îndrepta, sălbatici și rîvnitori, cavalerii latini ai Cruciadei a patra; de la el va reînvăța Apusul lecția culturii și din el se vor trage rădăcinile umanismului renascentist.

Din păcate Bizanțul, părăsit de Occident, avea să se prăbușească la 1453 sub loviturile necruțătoare ale Semilunei. Centrul culturii europene se strămută din nou înspre Soare-apune. În secolele XIV-XV începe cu adevărat spectaculosul destin cultural al Occidentului modern.

În pragul veacului nostru apusenii încep să-și presimtă bătrînețea. Spengler, intuind ceva din această lege tainică a istoriei europene, proclama profetic "Declinul Occidentului", cu uneltele filozofiei culturii. Viziunea lui, cu toate punctele discutabile, rămîne valabilă în liniile ei mari, realitățile spirituale ale Occidentului confirmînd-o cu prisosință pînă azi. Secolul XX n-a fost decît un răstimp de agonie. La defense de l'Occident, replica chinuită a lui Massis, n-a fost decît ultimul spasm de orgoliu, savant regizat, al unei supremații falimentare; cultura occidentală arată tot mai mult ca un capitol epuizat din istoria culturii europene. Astăzi, liniile ei directoare sînt tot mai confuze, "personalitățile" încep să-i lipsească, arta i se spulberă în căutări extravagante, iar gîndirea într-un formalism sterp. Nemaiangajîndu-și sieși, încearcă, din instinct, evaziuni în exotic sau "infieri" culturale. Se simte acolo un deficit crescînd de vitalitate creatoare, o bătrînețe respectabilă, dar neputincioasă. Franța, bunăoară, a decăzut de mult într-o inconsistență culturală de "mode", iar Germania de după război este mai mult una "a untului" decît una "a culturii", cum obișnuia să spună regretatul Constantin Noica.

Sînt semne că o nouă mutație a centrului se pregătește, fără voia noastră, ascunsă sub aparențe, cu dospire înceată, în această superbă lume a culturii europene. Logic vorbind, este rîndul Răsăritului.

Europa trăiește astăzi în haosul inerent oricărei "crize de trecere". Occidentul se stinge spiritualicește, orgolios și civilizat. Ce poate face Răsăritul? El ar fi chemat să opună decadenței occidentale o vitalitate creatoare neistovită, conservată în buna lui "sălbăticie", precum și o problematică nouă, izvorîtă din cumplitele lui experiențe istorice.

S-ar zice că-n mersul "dialectic" al culturii europene centrele funcționează pînă la epuizarea internă, iar periferiile se regenerează concomitent, urmînd ca rolurile să se inverseze cînd vremea o cere. Procesul acesta asigură, dacă e să credem istoriei, regenerarea internă, continuitatea în timp și relativa unitate în spațiu a culturii europene. În fața acestui fenomen complex, ieftinele noastre orgolii nu-și mai au rostul, căci orice substituire a centrului este cerută cu necesitate de întregul organism cultural, avînd un caracter inexorabil. Ar trebui să ne pătrundem în firescul acestei succesiuni și să înțelegem cu toții că în această alternanță legică stă binecuvîntarea spiritualității noastre. Numai acceptînd-o cu înțelepciune dăm dovadă de o conștiință autentic europeană. Fiecare "mutație a Centrului" devine echivalentul unei soteriologii spirituale înlăuntrul istoriei, un miraculos principiu intern de autoreglare, în vederea unei rodnice dăinuiri.

Ceasul Răsăritului pare să fie aproape, dar va depinde și de lumea aceasta răsăriteană să-l întîrzie sau să-l grăbească prin mișcările ei. Mutația se va petrece inevitabil, numai că orice întîrziere a ei va fi în detrimentul culturii europene, putînd prelungi starea de criză peste cîteva generații.

În această perspectivă, Răsăritul ar trebui să-și limpezească, cu mai mult curaj, o conștiință misionară, să-și strîngă rîndurile, harnic, lucid și încrezător în resursele sale poate nebănuite. Spiritualitatea răsăriteană ar trebui să-și reorienteze în unanimitate demersurile sub semnul acestei misuni istorice, iar nu să se lase pradă (precum "bernardpivotiștii" noștri) seducțiilor vane ale unei culturi occidentale intrate în iremediabil declin. Nu maimuțărind, cu mentalitate colonială, "subtirimile" decadente ale Apusului ne vom împlini menirea culturală în acest ceas al istoriei. Sigur că legile funcționează independent de noi, dar stă în puterea omului alegerea cea mai înțeleaptă a modului de a li se supune. În a sesiza legile și în a conlucra armonic cu ele stă, în fond, marea virtute a ființei umane.

Cultura noastră românească ar putea avea și ea un cuvînt însemnat de spus în această renaștere răsăriteană. Ne aflăm poate în fața unei șanse pe care o așteptăm de mult și pe care s-ar cuveni s-o onorăm în mod exemplar. Spiritul trebuie să se învrednicească în chip specific și aici, "sub leneșele stele ale polului getic".

**RĂZVAN CODRESCU**